

Sebo Boliger AS

► **Hanskemakerbakken 1-9**

Klimagassberegning i reguleringsfase

Oppdragsnr.: 52508614 Dokumentnr.: RIByfy01 Versjon: V02 Dato: 2025-12-03

Oppdragsgiver: Sebo boliger AS
Oppdragsgivers kontaktperson: Ove Olsen
Rådgiver: Norconsult Norge AS, Klæbuveien 127 B, NO-7031 Trondheim
Oppdragsleder: Line Oppedal
Fagansvarlig: June Voll Øksnevad
Andre nøkkelpersoner:

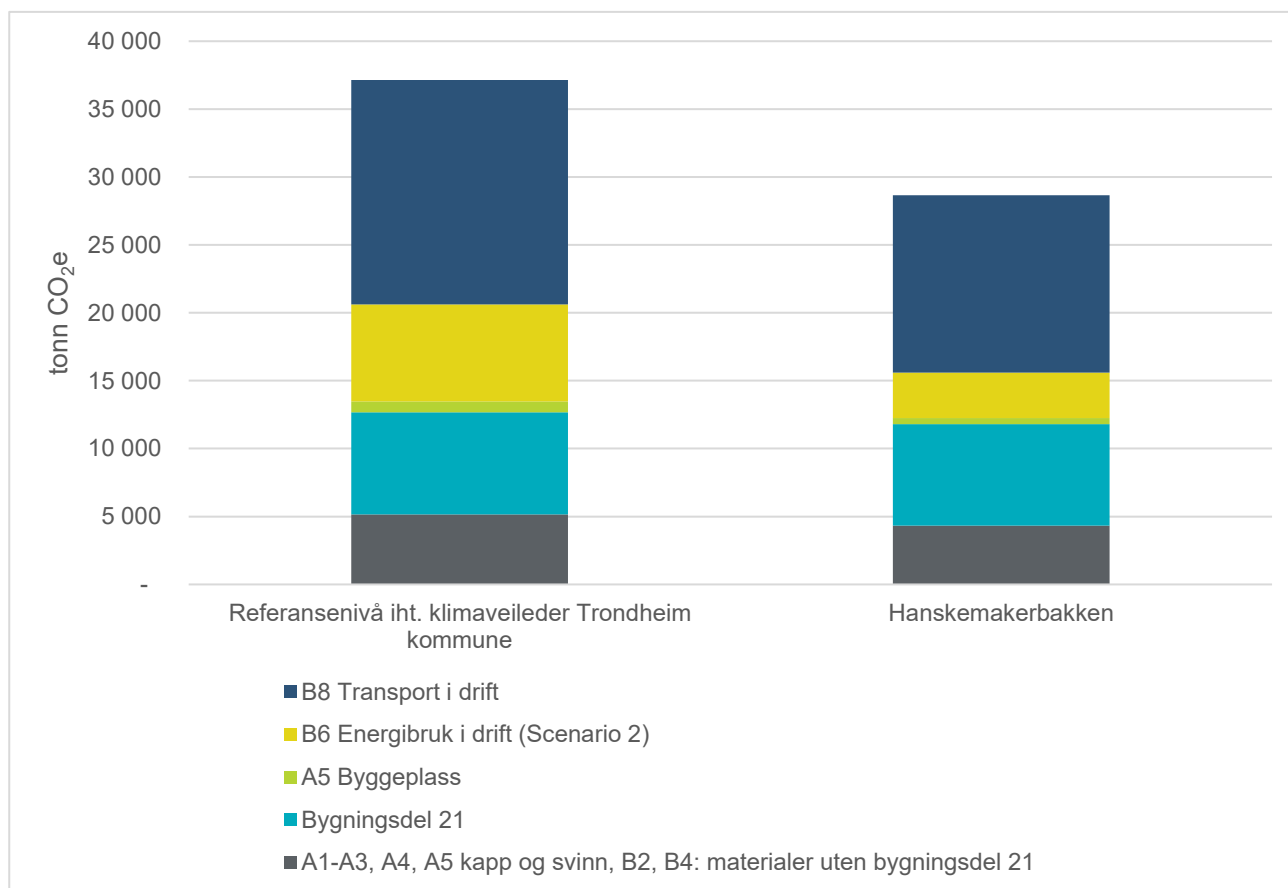
V02	2025-12-03	Oppdatert etter tilbakemelding fra prosjekt	Line Oppedal	June Voll Øksnevad	Line Oppedal
V01	2025-11-24	Første utgave for reguleringsfase	Line Oppedal	June Voll Øksnevad	Line Oppedal
Versjon	Dato	Beskrivelse	Utarbeidet	Fagkontrollert	Godkjent

Dette dokumentet er utarbeidet av Norconsult Norge AS som del av det oppdraget som dokumentet omhandler. Opphavsretten tilhører Norconsult Norge AS. Dokumentet må bare benyttes til det formål som oppdragsavtalen beskriver, og må ikke kopieres eller gjøres tilgjengelig på annen måte eller i større utstrekning enn formålet tilsier.

► Sammendrag

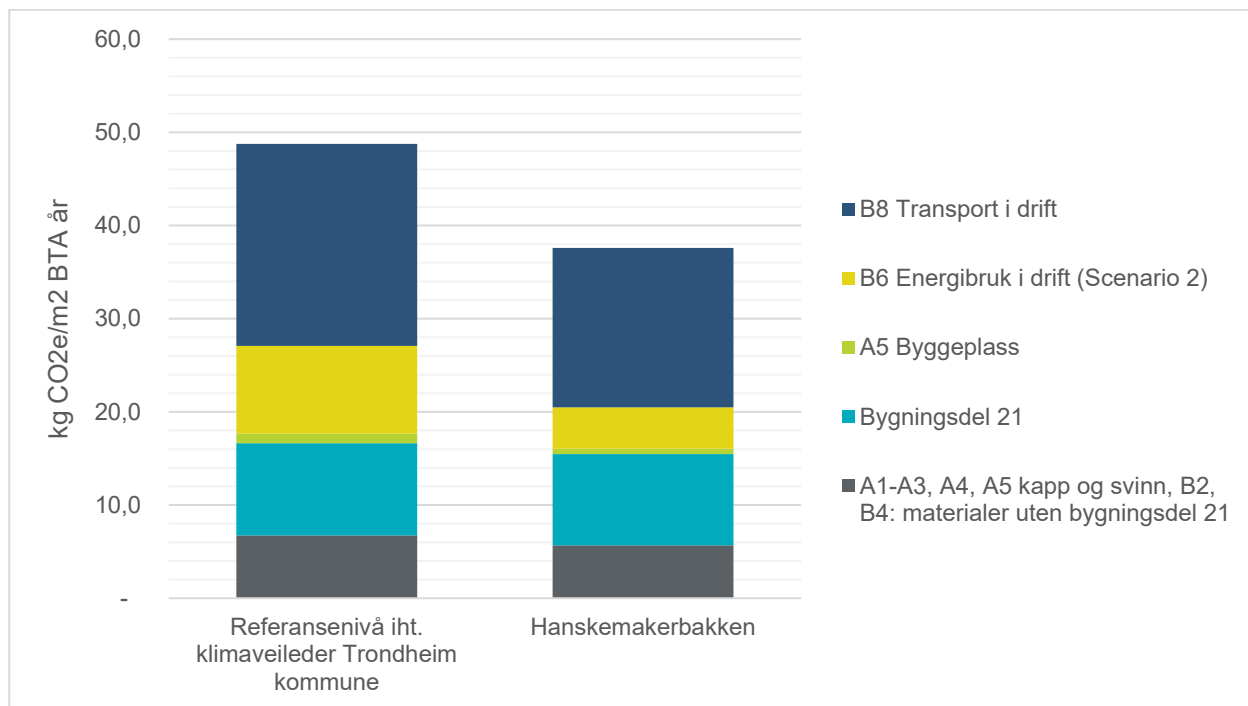
Norconsult Norge AS har på oppdrag fra Sebo Boliger AS gjennomført klimagassberegninger i reguleringsfase for Hanskemakerbakken 1-9. Prosjektet består av 5 boligblokker med 158 leiligheter, en forretningsdel og en parkeringskjeller. Klimagassberegningene er utført i en tidlig fase, slik at endringer i prosjektet kan forekomme. Klimagassberegningen gir en pekepinn på effekten av valg som gjøres i prosjektet.

Beregningen er en kvantitativ vurdering av utslipp av klimagasser forbundet med produktstadiet, transport til byggeplass, byggeplassdrift, energibruk i drift, transport i drift og utskiftning over en levetid på 50 år. Figur 1 viser resultatet for klimagassberegningen målt mot referansenivået i henhold til klimaveilederen til Trondheim kommune (27.03.25), med forutsetningene beskrevet i denne rapporten lagt til grunn.

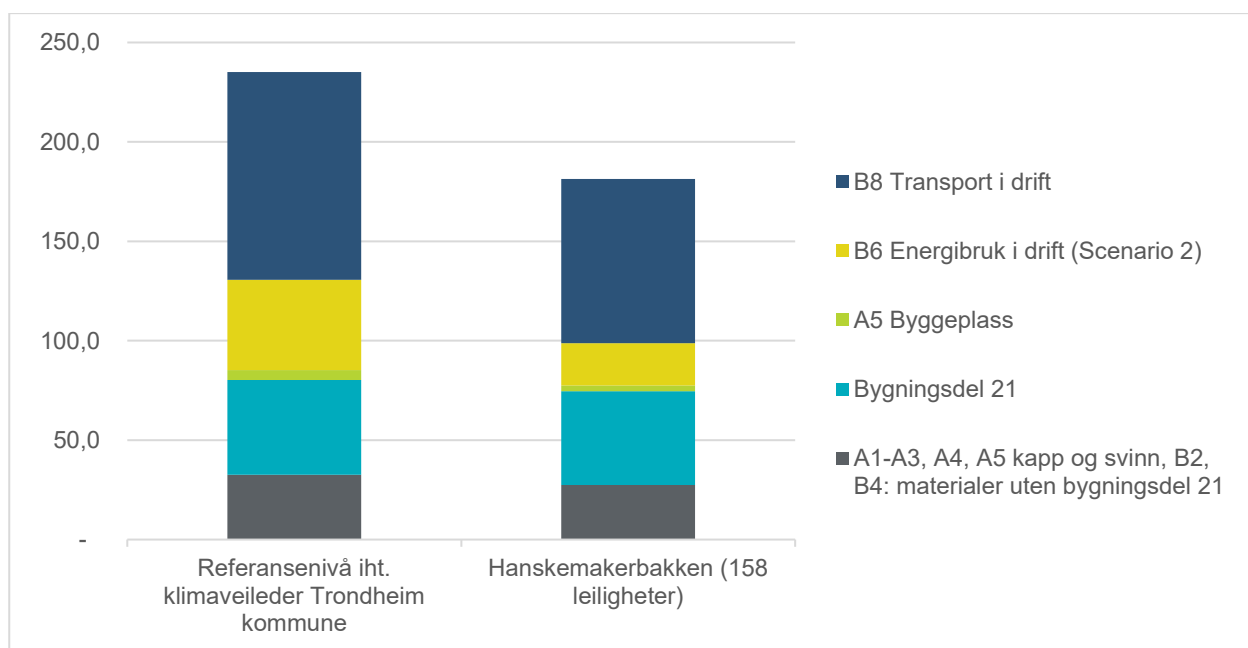

Figur 1. Resultat klimagassberegning (tonn CO₂e) målt mot referansenivå, fordelt på livsløpsstadium.

Figur 2 og Figur 3 viser det beregnede klimagassutslippet målt mot referansenivået i henhold til klimaveilederen til Trondheim kommune. Figur 2 viser utslippet i kg CO₂e/BTA år, mens Figur 3 viser utslippet i tonn CO₂e per boenhet.

Figur 2. Sammenligning av klimagassutslipp (kg CO₂e/BTA år), fordelt på livsløpsstadium.

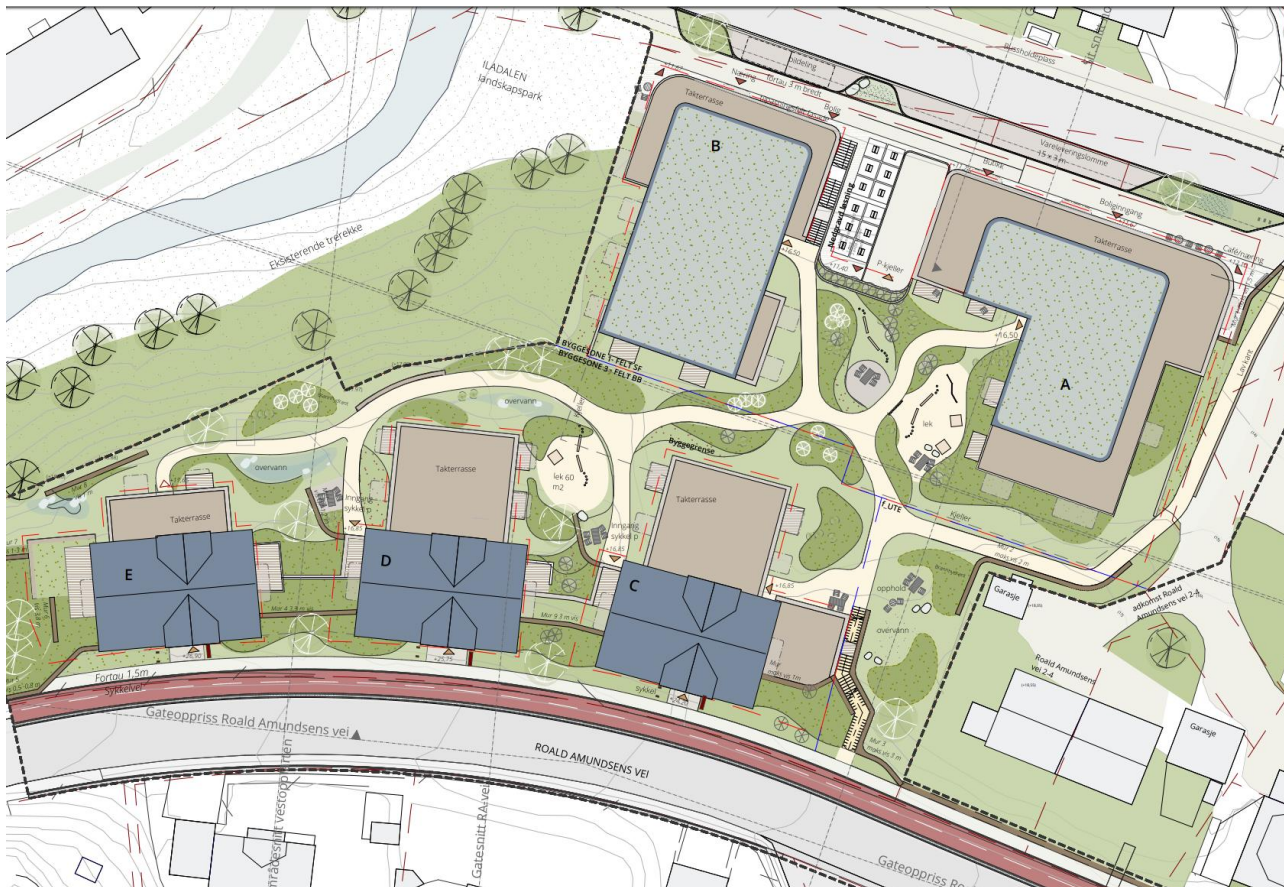
Figur 3. Sammenligning klimagassutslipp (tonn CO₂e per boenhet), fordelt på livsløpsstadium.

Innhold

1	Bakgrunn	6
2	Forutsetninger	7
2.1	Systemgrenser	7
2.2	Beregningsverktøy – One Click LCA	7
2.3	Beregningsverktøy – VegLCA (v.5.14b)	7
2.4	Beregningsgrunnlag	8
2.5	Mengder og materialer	8
3	Materialbruk	10
3.1	Materialbruk (A1-A3, A4, A5 (kapp og svinn), B2, B4)	10
3.2	Reduksjon av klimagassutslipp målt mot referansenivå	11
3.3	Alternativsvurderinger for materialer	12
3.3.1	<i>Alternativsvurdering 1</i>	12
3.3.2	<i>Alternativsvurdering 2</i>	12
3.4	Spunting og kalksementstabilisering materialbruk (A1-A3, A4)	13
4	Arbeid på anleggsplass (A5)	14
4.1	Referansenivå	14
4.2	Beregnet utslipp	14
5	Energibruk i drift (B6)	16
5.1	Scenario 1	16
5.2	Scenario 2	17
6	Transport i drift (B8)	18
6.1	Referansenivå – Nasjonal reisevaneundersøkelse for Trondheim (2022)	18
6.2	Beregnet utslipp	19
7	Resultater samlet klimagassbudsjett	20
7.1	Prosjektert løsning	20
7.2	Sammenligning med referanse	21
8	Eksisterende bebyggelse	22

1 Bakgrunn

På oppdrag fra Sebo Boliger AS er det utført klimagassberegninger for Hanskemakerbakken. Prosjektet består av 158 leiligheter, en forretningsdel og en parkeringskjeller. Klimagassberegningen er i henhold til klimaveilederen til Trondheim kommune (27.03.25). Figur 4 viser et oversiktsbilde over prosjektet.

Figur 4. Situasjonsplan utarbeidet av Agraff arkitektur.

Det er benyttet en levetid på 50 år iht. metode i klimaveilederen til Trondheim kommune. Formålet med klimagassberegningen er å kvantifisere klimagassutslipp som følge av prosjektet. Det er satt opp et klimagassbudsjett og vurdert aktuelle alternativer for å redusere utslippet fra materialer i prosjektet. Livsløpsvurderingen vil benyttes for å legge føringer for valg av miljøvennlige løsninger og materialer i prosjektet.

2 Forutsetninger

Klimagassberegningene beskriver prosjektets påvirkning på klimaendringer¹. Effekten måles i utslipp av drivhusgasser (tonn CO₂e). Klimagassberegningen er utarbeidet iht. *NS 3720 Metodikk for klimagassberegning for bygninger*.

2.1 Systemgrenser

Tabell 1 viser en oversikt over hvilke livsløpsstadier og bygningsdeler som er inkludert for TEK17 og for klimaveilederen til Trondheim kommune. Utslipp fra vedlikehold, som kan inkluderes i fase B2, er i denne beregningen tatt med i livsløpsfase B4.

Tabell 1. Oversikt over inkluderte bygningsdeler og livsløpsmoduler for TEK17 og klimaveileder.

	TEK17	Klimaveileder iht. Trondheim kommune
Bygningsdeler som skal inkluderes i beregningen	21-26	21-26
A1-A3 Produktstadiet	x	x
A4 Transport til byggeplassen	x	x
A5 Byggeplass	x (kun avfall)	x
B1 Bruk		
B2 Vedlikehold	x	x
B3 Reparasjon		
B4 Utskiftning	x	x
B5 Renovering		
B6 Energibruk i drift		x
B8 Transport i drift		x
C1-C4 Livsløpets slutt		

2.2 Beregningsverktøy – One Click LCA

Verktøyet One Click LCA er benyttet til å gjennomføre klimagassberegningen. One Click LCA er et bransjestandardverktøy for klimagassberegninger i Norge og inneholder verifiserte globale og lokale databaser for miljødata. Programvaren inneholder 11 tredjeparts sertifiseringer og er i overensstemmelse med mer enn 30 sertifiseringer og standarder for livsløpsvurdering (LCA), inkludert BREEAM og *NS 3720 metode for klimagassberegninger for bygninger*.

Verktøyet «Carbon Designer» i One Click LCA er et referansebygg-verktøy utarbeidet av One Click LCA Ltd i samarbeid med Statsbygg, Civitas og Context. Carbon Designer er utarbeidet for den norske bransjen slik at det kan genereres referansebygg med like forutsetninger i ulike prosjekter.

2.3 Beregningsverktøy – VegLCA (v.5.14b)

Beregningsverktøyet VegLCA (v.5.14b), utviklet av Statens Vegvesen, er benyttet i beregningene. Dette er et Excel-basert beregningsverktøy for klimagassberegninger av infrastrukturprosjekter. VegLCA har både et overordnet verktøy og et senfaseverktøy, hvor sistnevnte krever at mengdene er oppgitt på et mer detaljert nivå. I denne klimagassberegningen er det overordnede verktøyet brukt.

¹ Endringer i lokale, regionale eller globale overflatetemperaturer som følge av økt konsentrasjon av drivhusgasser i atmosfæren.

2.4 Beregningsgrunnlag

Tabell 2 beskriver underlaget som er benyttet som input til klimagassberegningen for de ulike livsløpsstadiene.

Tabell 2. Informasjon om benyttet beregningsgrunnlag.

Datatype	Datakilde
Materialmengder (A1-A3)	Beregningen er i hovedsak basert på tegninger og ifc-modell fra ARK datert 2025-11-13. Ettersom prosjektet er i tidligfase er det i tillegg generert noen mengder og materialtyper med Carbon Designer i One Click LCA. Det er benyttet generiske materialer ettersom prosjektet er i tidligfase. Spunting og kalksementstabilisering er inkludert i beregningen. VegLCA «Overordnet verktøy» er brukt for å beregne klimagassutslippet. Mengdene er overordnet beregnet av prosjektet basert på erfaringstall fra et tilsvarende prosjekt. Mengdene er oversendt fra prosjektet på e-post 2025-11-27.
Transportavstand materialer (A4)	Det er benyttet standard transportavstander fra One Click LCA. Siden prosjektet er i reguleringsfase, er det ikke gjort justeringer i transportsenarioene fra One Click LCA. For spunting og kalksementstabilisering er VegLCA «Overordnet verktøy» benyttet.
Anlegg-, bygge- og monteringsarbeid (A5)	Arbeid på anleggsplass er beregnet basert på standardverdier i One Click LCA. I tillegg er massehåndtering og transport av masser inkludert i beregningen. VegLCA «Overordnet verktøy» er brukt for å beregne klimagassutslippet. For massehåndtering er mengdene oversendt fra prosjektet på e-post 2025-11-27.
Materialer i bruksfasen (B4)	Estimerte levetider er basert på typiske verdier for hvert enkelt materiale.
Energibruk i drift (B6)	Energibruk i drift er basert på erfaringstall fra lignende prosjekter.
Transport i drift (B8)	Utslipp fra transport i drift er beregnet i One Click LCA basert på lokasjon og parkeringsdekning.

2.5 Mengder og materialer

Mengder for gulv på grunn, dekker, tak, yttervegger, vinduer og ytterdører er i hovedsak hentet fra ifc, men ettersom prosjektet er i tidligfase, er noen materialmengder generert med Carbon Designer (CD) i One Click LCA. Når det kommer til materialbruk, velger verktøyet materialkombinasjoner iht. standard materialbruk for gitt bygningskategori. Standardmaterialene baseres på statistikk for materialbruk fra norsk byggebransje. Bygningskategorien *boligblokk* er benyttet for å beregne mengde for de gitte elementene. Det er lagt til grunn et bruttoareal (BTA) for prosjektet på 15 241 m², inkl. kjeller.

I Tabell 3 er de gitte bygningsmassene beskrevet. Den endelige prosjekterte bygningsutformingen kan avvike fra Carbon Designer sine materialmengder, men resultatene fra klimagassberegningene vil gi et godt utgangspunkt for reguleringsfasen.

Tabell 3. Beskrivelse av mengder og materialer. CD = Carbon Designer.

Bygningsdel	Beskrivelse	Mengde	Enhet	Kilde
Fundament	B35 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 %	15 241	m2	CD
Frostisolering	EPS-isolasjon	327	m	CD
Gulv på grunn	B35 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 % og EPS-isolasjon	3 565	m2	IFC
Dekke	Hulldekke lavkarbonklasse B	11 675	m2	IFC
Søyler	Stålsøyler med 15 % resirkuleringsgrad	1 296	m	CD
Bjelker	Stålbjelker Betongbjelke B45 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 %	1 612 403	m	CD
Balkonger	B35 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 %	1 334	m2	CD
Trapp og heissjakt	B45 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 %	48	m	CD
Kjellervegger	B45 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 % og EPS-isolasjon	2 255	m2	IFC
Yttervegger	Yttervegg i trebindingsverk inkl. mineralullsisolasjon Yttervegg i B35 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 % og påføring	4 101 1 758	m2	IFC
Kledning	60 % teglsteinskledning inkl. mørtel 20 % malt trekledning 20 % fibersementplater	3 515 1 172 1 172	m2	CD
Vinduer	Vinduer med aluminiumskledning	2 881	m2	IFC
Ytterdører	Ståldører	133	m2	IFC
Takdekke	B45 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 % og isolasjon	3 565	m2	IFC
Taktekking	Asfalt membran dobbel	3 565	m2	IFC
Innervegger	Innervegger i trebindingsverk inkl. mineralullsisolasjon Bærende innervegger i B35 betong lavkarbonklasse B inkl. armering med resirkuleringsgrad 80 %	10 210 5 198	m2	CD
Innerdør	Tredør	3 156		CD
Gulvoverflate	60 % parkett 20 % keramiske fliser 20 % vinyl	9 145 3 048 3 048	m2	CD
Himling	Gipshimling	15 241	m2	IFC

3 Materialbruk

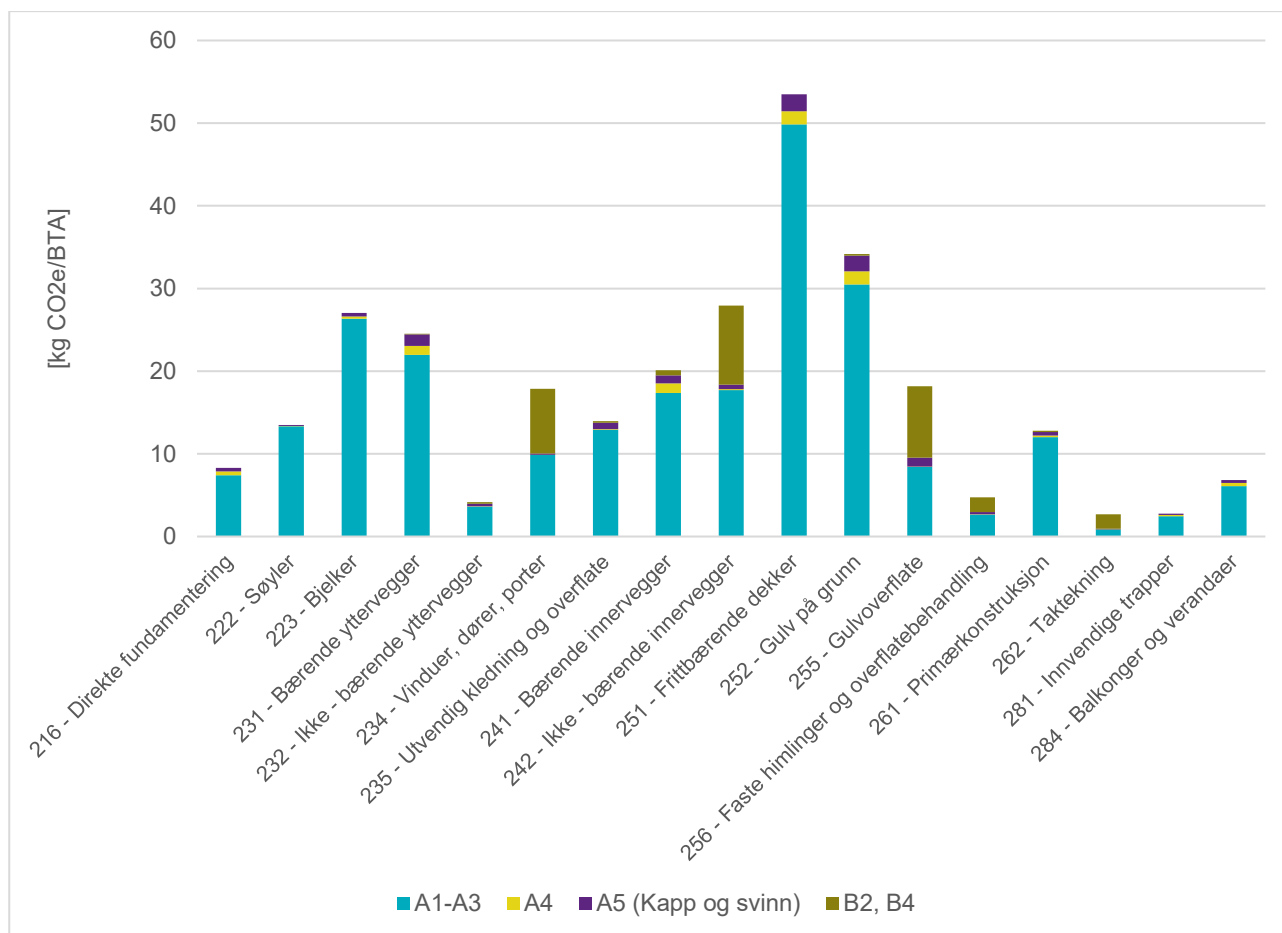
3.1 Materialbruk (A1-A3, A4, A5 (kapp og svinn), B2, B4)

Beregningen resulterer i totale klimagassutslipp fra materialer på 293 kg CO₂e/m² BTA over bygningens levetid, se Tabell 4.

Tabell 4. Klimagassutslipp for materialer.

Bygningsdel	Utslipp per bygningsdel og livsløpsfase [kg CO ₂ e/m ² BTA]				
	A1-A3	A4	A5 (kapp og svinn)	B2, B4	Totalt
216 Direkte fundamentering	7,4	0,5	0,4	0,0	8,3
22 Bæresystem	39,7	0,3	0,6	0,0	40,5
23 Yttervegger	48,4	1,2	2,6	8,3	60,5
24 Innervegger	35,1	1,2	1,5	10,2	48,0
25 Dekker	91,4	3,3	5,3	10,6	110,5
26 Yttertak	12,9	0,2	0,5	1,9	15,5
28 Trapper og balkonger	8,5	0,6	0,5	0,0	9,6
Totalt	243,4	7,2	11,4	31,0	293,0

Figur 5 viser utslipp av klimagasser som følge av materialbruk i bygget fordelt på bygningsdeler på 3-siffernivå og livsløpsstadium. Som det kommer frem av figuren er frittstående dekker og gulv på grunn de største kildene til utslipp blant bygningsdelene, med henholdsvis 18 % og 12 % av de totale klimagassutslippene fra materialer. Vinduer har et stort bidrag for B2 og B4. Årsaken til dette er at vinduene har en levetid på 30 år og må byttes ut i løpet av livstiden.

Figur 5. Klimagassutslipp per bygningsdel og livsløpsfase (kg CO₂e/BTA).

3.2 Reduksjon av klimagassutslipp målt mot referansenivå

Referanseverdien er basert på Trondheim kommunes klimaveileder, se Tabell 5. Det er lagt til grunn en BTA på 11 735 m² for bolig, 1 664 m² for forretning og 1 842 m² for kjeller. Sammenlignet med den vektete referanseverdien oppnår prosjektet en reduksjon på 16 %. Referanseverdien i Tabell 5 gjelder for modulene A1-A3, A4, A5 (kapp og svinn), B2 og B4, og inkluderer ikke bygningsdel 21.

Tabell 5. Vektet referanseverdi og reduksjon mot referanseverdi.

	Referanseverdi				Beregnet
	Boligblokk	Uoppvarmet kjeller	Forretning	Vektet	Hanskemakerbakken
kgCO ₂ e/m ² BTAår	7,41	3,65	5,62	6,76	5,69
Prosentvis reduksjon					16 %

For fundamentering, bygningsdel 216, er referansenivået betongkvalitet i bransjereferanse iht. klimaveilederen. Ved lavkarbonklasse B blir klimagassutslippet redusert med 9,2 tonn CO₂e.

3.3 Alternativsvurderinger for materialer

For prosjektet er det gjort to alternativsvurderinger for materialer for å finne ut hvilke materialer som har lavest klimagasspåvirkning. Ulike lavkarbonklasser for all plasstøpt betong er vurdert og ulike kledninger er vurdert.

3.3.1 Alternativsvurdering 1

Utslippsfaktorer for de vurderte lavkarbonklassene er presentert i Tabell 6.

Tabell 6. Utslippsfaktor (Livsløpsstadium A1-A3 Bygningsmaterialer) for ulike lavkarbonklasser.

Betongkvalitet	Lavkarbonklasse B	Lavkarbonklasse A
B35	240 kg CO ₂ e/m ³	210 kg CO ₂ e/m ³
B45	270 kg CO ₂ e/m ³	220 kg CO ₂ e/m ³

Ved valg av lavkarbonklasse A fremfor lavkarbonklasse B for all plasstøpt betong, vil det totale klimagassutslippet reduseres med 149 tonn CO₂e. Dette tilsvarer en reduksjon på 13 % i forhold til lavkarbonklasse B. Sammenlignet med det totale klimagassutslippet for materialer tilsvarer lavkarbonklasse A 3 % reduksjon.

Dersom lavkarbonklasse pluss velges, vil det totale klimagassutslippet reduseres med 380 tonn CO₂e, som tilsvarer en reduksjon på 34 % målt mot lavkarbonklasse B og 9 % målt mot det totale klimagassutslippet.

3.3.2 Alternativsvurdering 2

Resultatene fra alternativsvurdering 2 er presentert i Tabell 7. Resultatene inkluderer klimagassutslipp for hele bygningen, men det er kun kledning som er justert mellom de ulike vurderingene.

I beregningen i kapittel 3.1 er det lagt til grunn 60 % teglsteinskledning, 20 % platekledning og 20 % trekledning. Ved å bytte til 100 % trekledning vil det totale klimagassutslippet reduseres med 160 tonn CO₂e, som tilsvarer en reduksjon på 4 % i totalt utslipp fra materialer.

Tabell 7. Resultater klimagassberegning fordelt på livsløpsstadium.

Livsløpsstadium	Klimagassutslipp [tonn CO ₂ e]	
	Teglsteinskledning og platekledning	Trekledning
A1-A3 Byggematerialer	3 710	3 549
A4 Transport til byggeplass	111	109
A5 Kapp og svinn	173	165
B4 Utskiftning	472	483
Totalt klimagassutslipp	4 466	306

3.4 Spunting og kalksementstabilisering materialbruk (A1-A3, A4)

Utover materialbruk knyttet til bygningene er spunting og kalksementstabilisering inkludert i beregningen ettersom tomten krever et omfattende arbeid knyttet til dette. Omfang av kalksementstabilisering og spunting er overordnet beregnet av prosjektet basert på erfaringstall fra et tilsvarende prosjekt. Klimagassberegningene er gjort i VegLCA. Tabell 8 viser resultatet.

Tabell 8. Beregnet klimagassutslipp fra spunting og kalksementstabilisering.

Bygningsdel	Material	Mengde (tonn)	Klimagassutslipp A1-A4 (tonn CO ₂ e)	Kommentar
213 Byggegrøp	Kalksementstabilisering	3 041	2 940	
214 Støttekonstruksjoner	Spunt - stål	1 975	4 117	Rørspunt
214 Støttekonstruksjoner	Spunt - betong	2 025	271	Rørspunt, B45 betong lavkarbonklasse B
	Totalt		7 329	

Totalt utslipp (A1-A4) for spunting og kalksementstabilisering er beregnet til **7 329 tonn CO₂e**.

For bygningsdel 213 og 214, er referansenivået betongkvalitet i bransjereferanse. Ved lavkarbonklasse B blir klimagassutslippet redusert med 59 tonn CO₂e.

4 Arbeid på anleggsplass (A5)

4.1 Referansenivå

I henhold til klimaveilederen til Trondheim kommune benyttes utslippsfaktor på 1,23 kg CO₂e/ m² BRA år for referansenivået til arbeid på anleggsplass (A5). Bruksareal (BRA) er inkludert kjeller. Klimagassutslippet fra A5 er vist i Tabell 9.

Tabell 9. Referansenivå utslipp fra arbeid på anleggsplass.

	Klimagassutslipp (tonn CO ₂ e)
Referansenivå iht. klimaveileder	797

4.2 Beregnet utslipp

Det er lagt til grunn elektrisitet og biodiesel som energibærere på byggeplassen. Det er estimert klimagassutslipp i One Click LCA knyttet til byggeplassdrift i form av energi- og drivstofforbruk på utbyggingsområdet. I One Click LCA er det lagt til grunn «gjennomsnittlig energi og drivstoff bruk på byggeplassen» basert på BTA for estimering av energiforbruk, se Tabell 10.

Tabell 10. Inndata for energibruk på utbyggingsområdet.

Type byggeplassdrift	Miljødatakilde	Beskrivelse
Gjennomsnittlig energi og drivstoff bruk på byggeplassen – Norden (per BTA)	One Click LCA (2016) LCA av diesel og biodiesel basert på ecoinvent 3.3. LCA-studie for landsspesifikke elektrisitetsblandinger basert på IEA, One Click LCA 2016.	Antatt strømforbruk 43 kWh/m ² (GFA). Antatt totalbruk av biodiesel 6,0 l/m ² (GFA).

Utslippsfaktorer er beskrevet i Tabell 11.

Tabell 11. Utslippsfaktorer for energibærere.

Energibærer	Kilde	Totalt klimagassutslipp
Konvensjonelt biodrivstoff, 100 % biodiesel	Tabell Man 03-02 (EN 16258:20129)	1,9 kg CO ₂ e/l
Elektrisitet, Scenario 2 - EU+NO	Trondheim kommune klimaveileder	0,111 kg CO ₂ e/kWh

Tabell 12 viser estimert klimagassutslipp fra energibruk på utbyggingsområdet, fordelt på energibærere.

Tabell 12. Estimert klimagassutslipp fra energibruk på utbyggingsområdet (A5).

Aktivitet	Energibærer	Estimert budsjett energibruk	Budsjett klimagassutslipp (tonn CO ₂ e)
Samlet forbruk biodiesel	Biodiesel (liter)	91 444	174
Samlet forbruk elektrisitet	Elektrisitet (kWh)	655 350	63
Totalt			237

Hanskemakerbakken har dype byggegropene og omfattende kalksementstabilisering og spunting, noe som sannsynligvis vil medføre et høyere maskinforbruk enn i et gjennomsnittlig prosjekt. Siden prosjektet er i tidligfase, er det benyttet standardverdier, og det faktiske forbruket vil kunne avvike fra disse. Likevel gir standardvurderingen en god indikasjon på forventet effekt av utslippet på byggeplassen.

Utover byggeplassdrift knyttet til energi- og drivstofforbruk for bygget er massehåndtering og transport inkludert i beregningen. Det er gjort en beregning i VegLCA «Overordnet verktøy» for å beregne utslipp knyttet til massehåndtering og transport. Masseuttaket fra tomten er forutsatt å bli ca. 25 000 pfm³.

Tabell 13. Klimagassutslipp massehåndtering og transport.

Aktivitet	Mengde	VegLCA	Kommentar
Massehåndtering og transport	25 000 pfm ³	213 tonn CO ₂ e	Det er lagt til grunn utgravingsmasser på 25 500 pfm ³ og transportavstand 12,7 km til Heggstadmoen Gjenvinningsstasjon

Totalt utslipp fra arbeid på anleggsplassen er beregnet til **450 tonn CO₂e**. Dette gir prosjektet en reduksjon på **44 %** i forhold til referansenivået.

5 Energibruk i drift (B6)

Klimagassutslipp fra energibruk i drift skal beregnes basert på levert energi (iht. NS3031:2014). Det er ikke utført energiberegninger for prosjektet enda, og det er derfor beregnet levert energi basert på erfaringstall fra lignende prosjekter. Energibruk i parkeringskjelleren er ikke medtatt.

I henhold til klimaveilederen til Trondheim kommune er TEK17 nivå med elektrisitet som energibærer benyttet som referansenivå. I henhold til TEK17 er energirammen til boligblokker et totalt netto energibehov på 95 kWh/m² oppvarmet BRA per år og forretning 180 kWh/m² oppvarmet BRA per år.

Det er tatt utgangspunkt i to beregninger, en med elektrisitet som energibærer og en med en miks av fjernvarme og elektrisitet. Det er lagt til grunn 100% fjernvarmeforsyning for romoppvarming, varmebatteri til ventilasjon og oppvarming av tappevann. Utslippsfaktorer for elektrisitet og fjernvarme i henhold til klimaveilederen er beskrevet i Tabell 14.

Tabell 14. Utslippsfaktorer energibruk i drift. Forventet gjennomsnitt over en 50 årsperiode (2024-2073).

Energibærer	Utslippsfaktor (g CO ₂ e/kWh)	Kommentar	Miljødatakilde
Elektrisitet (Scenario 1)	15,9	NO - norsk forbruksmiks	Klimaveileder
Elektrisitet (Scenario 2)	110,5	EU28+NO - europeisk forbruksmiks	Klimaveileder
Fjernvarme (Scenario 1)	3,5	Utslipp fra fjernvarme er basert på Statkraft Varmes prognoser, forventet gjennomsnitt over 50 år	Klimaveileder
Fjernvarme (Scenario 2)	17,5	Utslipp fra fjernvarme er basert på Statkraft Varmes prognoser, forventet gjennomsnitt over 50 år	Klimaveileder

5.1 Scenario 1

Tabell 15 angir referansenivå for energibruk i drift med elektrisitet som energibærer for scenario 1.

Tabell 15. Referansenivå – elektrisitet scenario 1.

	Energibehov [kWh/m ²]	Beregnet levert energi [kWh/år]	Utslippsfaktor [g CO ₂ e/kWh]	Klimagassutslipp [tonn CO ₂ e]
Bolig	95	1 021 414	15,9	812
Forretning	180	273 828	15,9	218
Totalt				1 030

Tabell 16 angir beregnet klimagassutslipp ved en miks av fjernvarme og elektrisitet.

Tabell 16. Beregnet klimagassutslipp fra levert energi – fjernvarme og elektrisitet miks scenario 1.

	Energibærer	Beregnet levert energi [kWh/år]	Utslippsfaktor [kg CO ₂ e/kWh]	Klimagassutslipp [tonn CO ₂ e]
Bolig	Fjernvarme	645 366	3,5	113
	Elektrisitet	355 101	15,9	282
Forretning	Fjernvarme	140 308	3,5	25
	Elektrisitet	128 145	15,9	102
Totalt				522

Ved bruk av fjernvarme blir klimagassutslippet for energibruk i drift **522 tonn CO₂e**. Dette tilsvarer en reduksjon på **49 %** mot kun elektrisitet som energiforsyning.

5.2 Scenario 2

Tabell 17 angir referansenivå for energibruk i drift med elektrisitet som energibærer for scenario 2.

Tabell 17. Referansenivå – elektrisitet scenario 2.

	Energibehov [kWh/m ²]	Beregnet levert energi [kWh/år]	Utslippsfaktor [g CO ₂ e/kWh]	Klimagassutslipp [tonn CO ₂ e]
Bolig	95	1 021 414	110,5	5 643
Foretning	180	273 828	110,5	1 513
Totalt				7 156

Tabell 18 angir beregnet klimagassutslipp ved en miks av fjernvarme og elektrisitet.

Tabell 18. Beregnet klimagassutslipp fra levert energi – fjernvarme og elektrisitet miks scenario 2.

	Energibærer	Beregnet levert energi [kWh/år]	Utslippsfaktor [kg CO ₂ e/kWh]	Klimagassutslipp [tonn CO ₂ e]
Bolig	Fjernvarme	645 366	17,5	565
	Elektrisitet	355 101	110,5	1 962
Forretning	Fjernvarme	140 308	17,5	123
	Elektrisitet	128 145	110,5	708
Totalt				3 357

Ved bruk av fjernvarme blir klimagassutslippet for energibruk i drift **3 357 tonn CO₂e**. Dette tilsvarer en reduksjon på **53 %** mot kun elektrisitet som energiforsyning.

6 Transport i drift (B8)

Klimagassutslippene fra transport i driftsfasen inkluderer utslipp fra bil, buss og jernbane for brukerne. Beregningen er gjort i One Click LCA. Utslippsfaktorer benyttet i beregningen er hentet fra One Click LCA og er beskrevet i Tabell 19. Utslippsfaktorene er basert på forventet gjennomsnitt for 2016-2076. Andre faktorer som påvirker transportberegningene, er beskrevet i Tabell 20.

Tabell 19. Utslippsfaktor fra One Click LCA for transportmidler. *personkm for bil, buss og jernbane.

Transportmiddel	Utslippsfaktor (kg CO ₂ e/km*)	One Click LCA beskrivelse
Personbil	0,0955	Utslipp fra 2050 og fremover er estimert til 26 % av utslippet i 2016. Antatt 50 % diesel og 50 % bensin. Drivstofforbruk 4 l/pkm, drivstoffmiks GWP 3,04 kg CO ₂ e/l.
Buss	0,0083	Utslipp fra 2030 og fremover er estimert til 0 % av utslippet i 2016. Antatt diesel bybuss med 18/43 fulle seter. Drivstofforbruk 0,022 l/pkm, drivstoffmiks GWP 3,04 kg CO ₂ e/l.
Jernbane/skinne-gående kollektivtransport	0,0024	Basert på utslipp fra lokal- og regionaltog. Utslipp fra 2050 og fremover er estimert til 75 % av utslippet i 2016. Antatt elektrisitetsforbruk på 0,085 kWh/pkm og elektrisitet GWP 0,034 kg CO ₂ e/kg

Tabell 20. Faktorer transportberegninger.

Faktor	Verdi	Kilde
Brukere bolig	316	158 leiligheter. Antatt 2 beboere per leilighet.
Brukere forretning	1 414	NS 3720 (100 kunder per 100 m ²)
Antall turer per person per dag bolig	2,6	Nasjonal reisevaneundersøkelse (2022)
Antall turer per person per dag forretning	1,65	NS 3720
Antall åpningsdager bolig	365 dager	NS 3720
Antall åpningsdager forretning	300 dager	NS 3720
Turlengde bil/kollektivt bolig	10,1 km/7,1 km	Nasjonal reisevaneundersøkelse (2022)
Turlengde bil/kollektivt forretning	6,8 km/5,5 km	Nasjonal reisevaneundersøkelse (2022)

6.1 Referansenivå – Nasjonal reisevaneundersøkelse for Trondheim (2022)

For beregning av referansenivået til transport i drift, er det tatt utgangspunkt i en transportmiddelfordeling basert på Nasjonal reisevaneundersøkelse fra 2022 for område «Sentrum uten Midtbyen», se Tabell 21. Dette er i henhold til klimaveilederen til Trondheim kommune.

Tabell 21. Transportmiddelfordeling, Nasjonal reisevaneundersøkelse (2022), «Sentrum uten Midtbyen».

	Til fots	Sykkel	Kollektiv	Bilfører	Bilpassasjer	Annet
Reisemiddelfordeling bolig	47,0%	12,3%	13,2%	19,3%	4,7%	3,5%
Reisemiddelfordeling forretning	29,8%	4,9%	7,7%	47,1%	9,2%	1,4%

Referansenivået for transport i drift for bolig og forretning er henholdsvis **3 597** og **12 926 tonn CO₂e**. Resultatet er over byggets levetid på 50 år.

6.2 Beregnet utslipp

Prosjektet planlegger maksimalt 25 parkeringsplasser for bolig og 5 plasser for næring. Dette tilsvarer en parkeringsdekning på henholdsvis 0,2 og 0,3 per 100 m² BRA. Ved å benytte geografisk område «Trondheim indre by» i One Click LCA, og planlagt parkeringsdekning blir transportmiddelfordelingen som i Tabell 22.

Tabell 22. Transportmiddelfordeling, One Click LCA.

	Gang/sykkel	Bil	Buss	Skinnegående
Reisemiddelfordeling bolig	56,1 %	34,5 %	8,5 %	0,9 %
Reisemiddelfordeling forretning	56,1 %	34,5 %	8,5 %	0,9 %

Det totale klimagassutslippet for transport i drift over levetiden (50 år) er **5 066 tonn CO₂e** for bolig og **7 979 tonn CO₂e** for forretning. Dette tilsvarer en samlet reduksjon på 21 % mot referanseverdiene.

7 Resultater samlet klimagassbudsjett

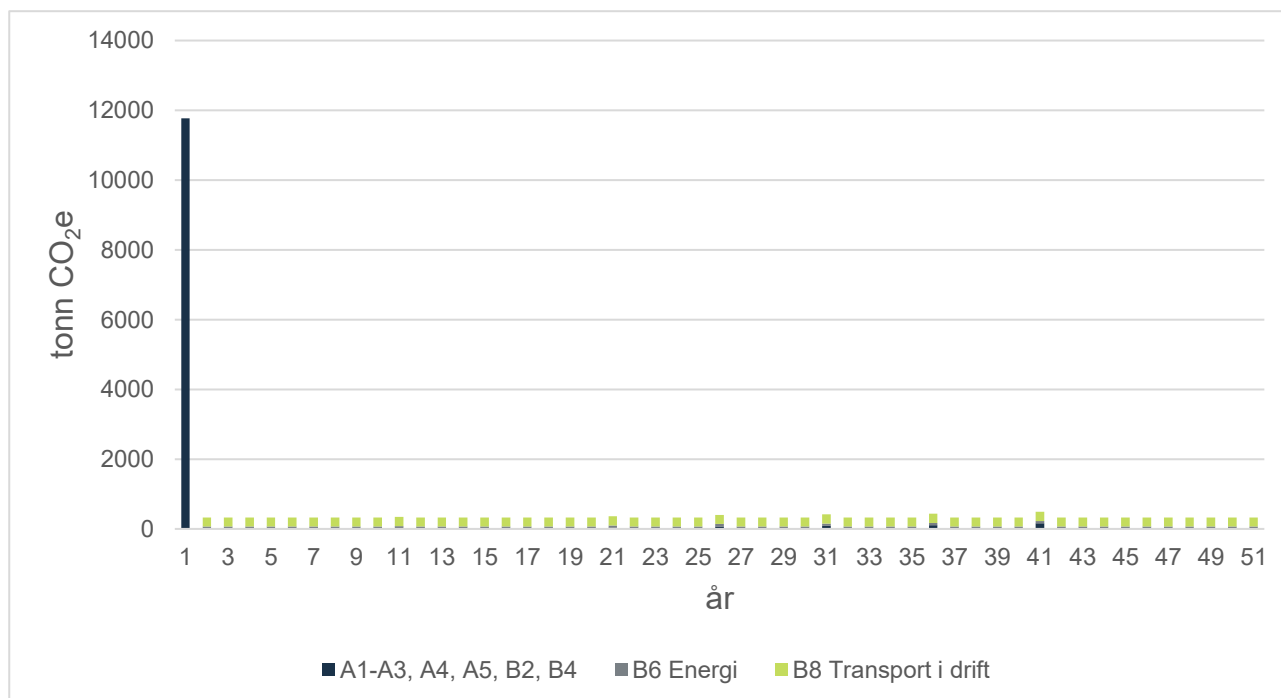
7.1 Prosjektert løsning

Resultatene av klimagassberegningen er oppsummert i Tabell 23. Resultatene representerer den totale livssykluspåvirkningen i løpet av 50 års levetid. Klimagassbudsjettet er beregnet til **28 434 tonn CO₂e**. Dette er inkludert bygningsdel 21 (fundamentering, spunting og kalksementstabilisering).

Tabell 23. Resultater klimagassbudsjett.

Livsløpsstadium	Hanskemakkerbakken		
	tonn CO ₂ e	kgCO ₂ e/m ² BTAår	andel av total
A1-A3 Byggematerialer og A4 Transport til byggeplass	11 148	14,6	39 %
A5 Byggeplass	624	0,8	2 %
B4 Utskiftning	472	0,6	2 %
B6 Energibruk i drift (Scenario 2)	3 357	4,4	12 %
B8 Transport i drift	13 045	17,1	46 %
Total	28 434	37,73	100 %

Figuren under viser hvordan klimagassutslippet fordeler seg over livsløpet (50 år).

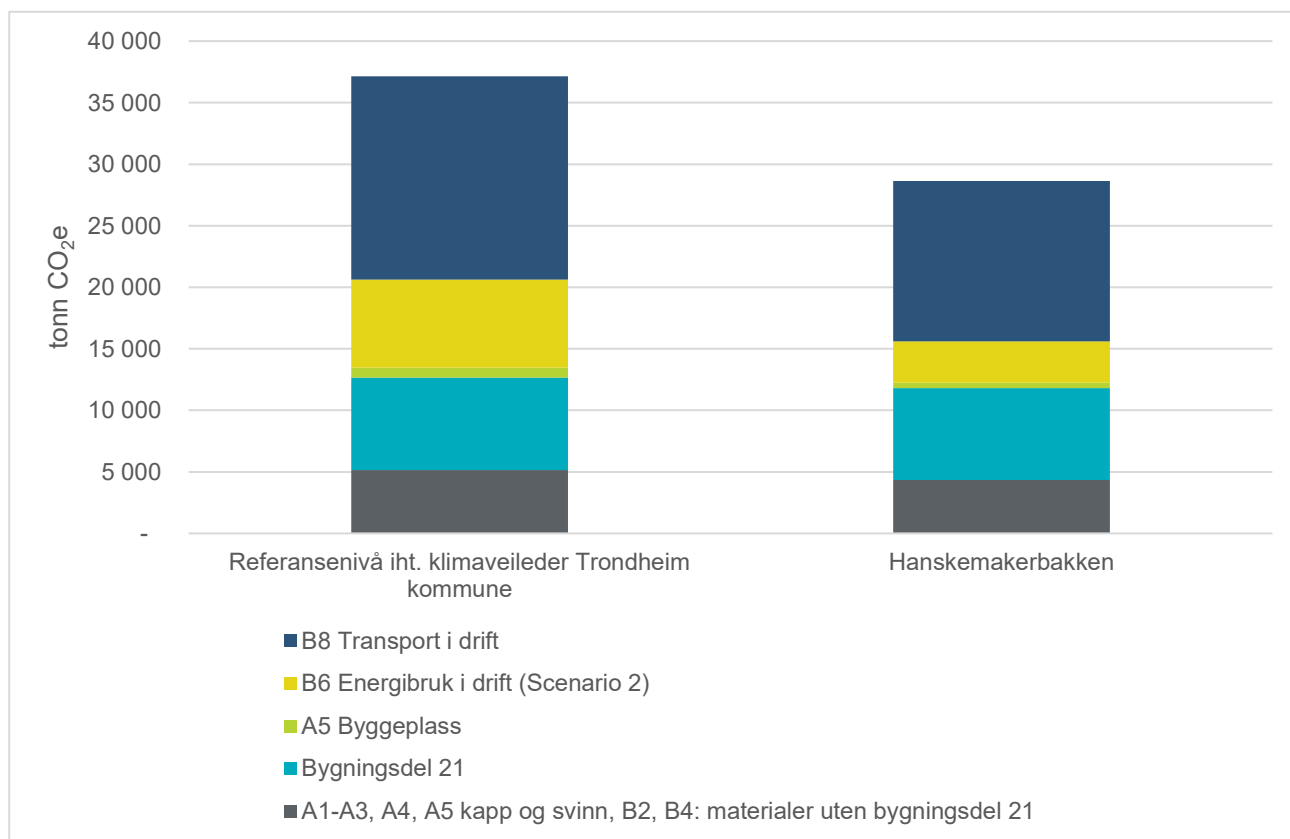
Figur 6. Klimagassutslipp fordelt over livsløpet (50 år).

7.2 Sammenligning med referanse

Den prosjekterte løsningen er i Tabell 24 sammenlignet med referansenivået for de ulike livsløpsstadiene i henhold til Trondheim kommune sin klimaveileder. Figur 7 illustrerer sammenligningen.

Tabell 24. Reduksjon av klimagassutslipp målt mot referansenivå.

Livsløpsstadium	Referansenivå (tonn CO ₂ e)	Hanskemakkerbakken (tonn CO ₂ e)	Prosentvis reduksjon
A1-A3, A4, A5 kapp og svinn, B2, B4: materialer uten bygningsdel 21	5 152	4 339	16 %
Bygningsdel 21	7 524	7 456	1 %
A5 Byggeplass	797	237	70 %
B6 Energibruk i drift (Scenario 2)	7 156	3 357	53 %
B8 Transport i drift	16 523	13 045	21 %
Total	37 151	28 647	23 %

Figur 7. Resultat klimagassberegning (tonn CO₂e) målt mot referansenivå, fordelt på livsløpsstadium.

8 Eksisterende bebyggelse

På tomten er det en eksisterende bygningsmasse som består av tre eneboliger, et borrettslag med 30 leiligheter og et næringsbygg. I det følgende er det gjort vurderinger rundt riving eller bevaring av den eksisterende bygningsmassen med tanke på klimagassutslipp.

Flere av byggene er i middels eller dårlig forfatning. Leilighetene i Hanskemakerbakken 1 har energikarakter rød E, F eller G, og har dermed et betydelig energibruk. I Enova er energimerke for eneboligene ikke oppgitt, men byggene er fra 1950-tallet og har dermed et høyt energibruk i forhold til bygninger som er bygget etter TEK17.

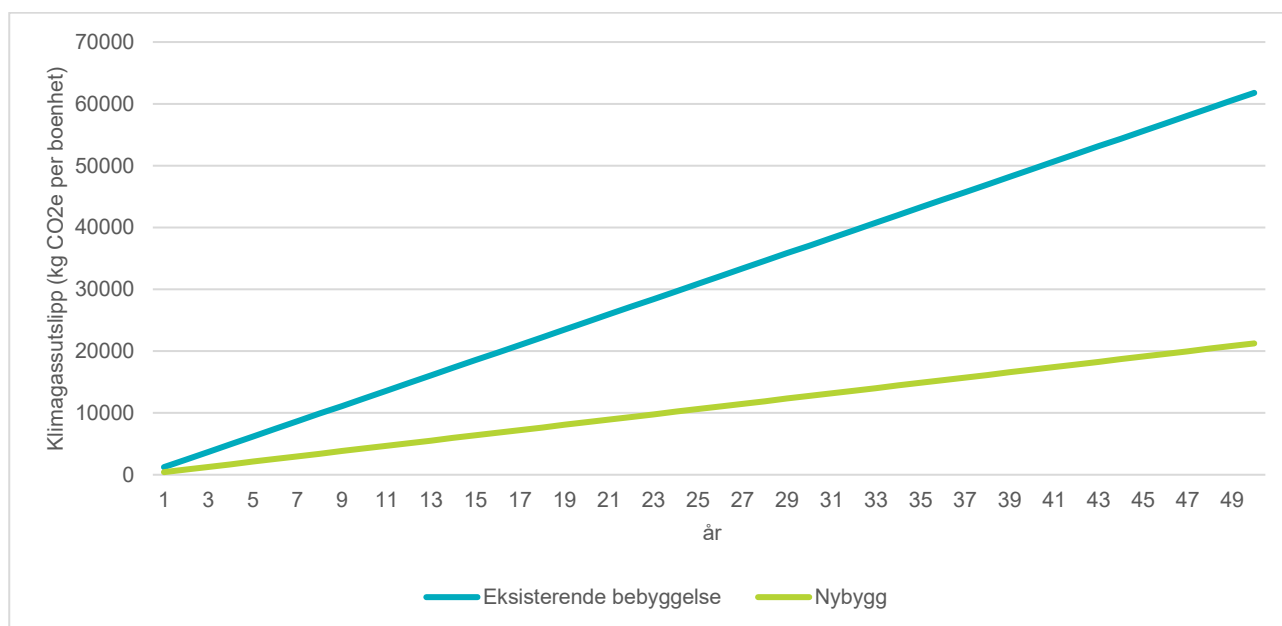
Det er gjort en grov vurdering av følgende scenario:

1. Beholde eksisterende bygg
2. Bygge nybygg som beskrevet i dette notatet

Scenario 1 innebærer å ikke rive byggene. Med antagelse om at alle boenhetene har energimerke rød E, har boligblokken et teoretisk energibruk på 161 kWh/m² BRA per år og småhusene 207 kWh/m² BRA per år. Ved europeisk el-miks, scenario 2, tilsvarer dette et klimagassutslipp på 1 236 kg CO₂e per boenhet per år for den eksisterende bebyggelsen. I denne vurderingen er det ikke tatt hensyn til klimagassutslipp knyttet til materialer for det eksisterende bygget, da energiforbruket er den dominerende faktoren.

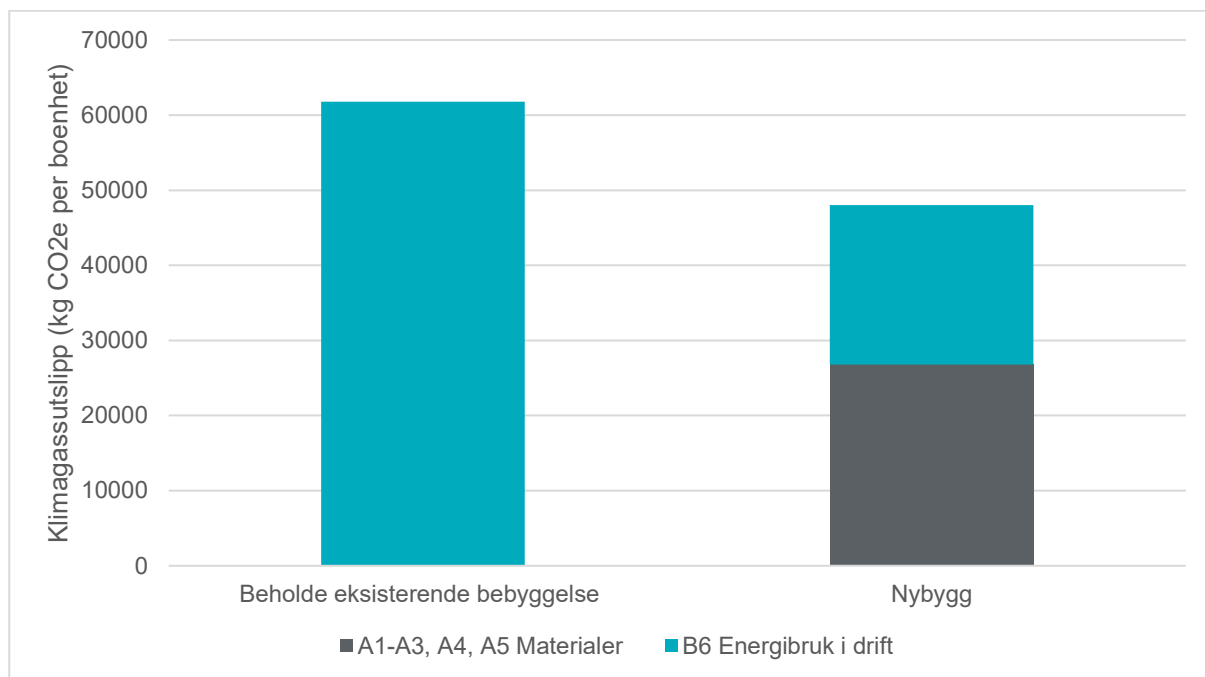
Scenario 2 innebærer å rive de eksisterende byggene og bygge nybygg som er beskrevet i dette notatet. Det er lagt til grunn resultatet fra kapittel 5.2 på 3 357 tonn CO₂e. Dette tilsvarer et klimagassutslipp på 425 kg CO₂e per boenhet per år.

Figur 8 viser det akkumulerte klimagassutslippet for levert energi for alternativene. Figuren viser at ved å rive det eksisterende bygget og bygge nybygg med fjernvarme vil klimagassutslippet knyttet til energibruk reduseres med 66 % per boenhet.

Figur 8. Klimagassutslipp for levert energi for eksisterende bebyggelse og nybygg per boenhet.

Figuren under viser sammenligning av alternativene. Ettersom alternativene har betydelig ulikt antall boenheter, er resultatene vist per boenhet.

Figur 9. Klimagassutslipp for levert energi og materialer for eksisterende bebyggelse og nybygg med fjernvarme.

Ettersom energiforbruket til de eksisterende byggene medfører et betydelige klimagassutslipp, resulterer dette i et høyere utslipp per boenhet sammenlignet med alternativet om nybygg. I tillegg er det en eksisterende forretningsdel som vil gjøre forskjellen enda større.

Prosjektet har gjennomført en ombrukskartlegging som identifiserer bygningselementer fra den eksisterende bygningsmasse som kan gjenbrukes i prosjektet. Dette vil bidra til å redusere klimagassutslippene.